

Ervaringen van allochtone studenten hbo-v

Allochtone studenten stromen mondjesmaat in op de hbo-v. En als ze eenmaal op de opleiding zijn, dan halen ze niet altijd de eindstreep. Waar lopen deze studenten tegenaan en wat kunnen wij als opleiders doen om hen te ondersteunen? Mathilde Bos, docent Verpleegkunde aan de Hogeschool Utrecht is aanspreekpunt voor allochtone studenten. Zij laat twee allochtone studenten en een werkbegeleider aan het woord over hun ervaringen en beschrijft in dit artikel ook haar eigen visie en ervaring.

Mathilde Bos *

■ Belang

Idealiter zou de samenstelling van het verpleegkundig team een afspiegeling moeten zijn van de mensen voor wie ze zorgt. Juist in de zorg, waar de vertrouwensband en het onderling begrip de basis zijn, is dat belangrijk. Binnen veel gezondheidszorginstellingen zijn allochtonen met name te vinden bij de schoonmaakkploeg en het keukenpersoneel. Hoe hoger het functieniveau, des te minder allochtonen. Dat betekent dat we de aansluiting kunnen missen met de mensen voor wie we zorgen. Daarbij missen we de extra expertise die allochtone collega's kunnen meebrengen in een team. Ook vanwege de demografische ontwikkelingen zal de magere instroom aangepakt moeten worden. Als allochtone jongeren en masse niet voor de zorg kiezen, dan kunnen in de toekomst de verwachte personeelstekorten in de gezondheidszorg niet opgevangen worden.

■ Instroom

Leerlingen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond zijn ondervertegenwoordigd op de havo. Voor de hbo-v is de havo de belangrijkste 'aanvoerroute' van aankomende studenten, de spoeling is dus dun. De allochtone havisten die er wel zijn, komen vervolgens vaak niet op het idee om voor verpleging te kiezen. Ebru Bozkurt (21 jaar, vierdejaars hbo-v student, ouders afkomstig uit Turkije) vertelt hoe dat komt: 'Ik ben echt een uitzondering in mijn vriendinnenkring. Zij dachten er gewoon niet aan om voor de zorg te kiezen. Van huis uit worden ze ook niet op het idee gebracht. Economie, recht, accountancy, dat leeft. Daarmee kan je hogerop komen en dat is voor veel mensen met mijn achtergrond erg belangrijk. Wij helpen onze ouders bijvoorbeeld vaak met papieren en met regelingen thuis, die rol die kén je. Ikzelf heb toevallig een nicht die hoofdverpleegkundige is in Turkije. Ik weet nog precies dat ik als kind zag hoe zij haar handen waste. Ze deed dat heel professioneel, dat vond ik fascinerend, dat wilde ik ook wel kunnen! Zo kwam ik op het idee om de zorg in te gaan.'

Veel allochtone ouders willen heel graag dat hun kind iets bereikt in de maatschappij. 'Iets bereiken' associëren ze niet met de zorg, zeker niet met de basiszorg. Ebru: 'In onze cultuur leven mannen en vrouwen nogal gescheiden. Zelfs op een bruiloftsfeest zitten ze apart. In de zorg moet je dan ineens een vreemd iemand wassen, nota bene

mánnen. Dat staat heel ver van je af en geeft veel ongemak. Ook Nederlandse studenten vinden dat lastig, maar voor ons is die drempel hoger. Het kan ook gebeuren dat een toekomstige partner het niet accepteert dat je blote mannen hebt gezien en hebt verzorgd. Dat idee maakt het beroep er niet aantrekkelijker op. Terwijl die lichamelijke verzorging toch maar zo'n klein stukje is!'

Allochtone studenten missen dus rolmodellen in hun directe omgeving en hebben extra informatie nodig over de zorg, om die keus überhaupt te overwegen. Ebru: 'Je moet echt naar ze toe om hen enthousiast te maken. Ik heb op een middelbare school informatie gegeven over het vak en heb daarbij leerlingen persoonlijk uitgenodigd voor een Open Dag. Toen kwamen ze wel, ze waren nieuwsgierig geworden. Je moet vooroordelen wegnemen, je moet het vak verkopen als je hen op de opleiding wilt hebben, je moet naar hen toe.'

■ Thuis in de opleiding?

Ebru: 'Ik kwam de eerste weken huilend thuis van de HBO-V, ik voelde me eenzaam. Mijn vriendinnen waren allemaal een andere opleiding gaan doen. Ik was van de tweehonderd eerstejaars studenten de enige met een Turkse achtergrond. Het heeft nog wel even geduurd voor ik me er echt thuis voelde. Halverwege het jaar zijn we met het hele eerste jaar naar Praag geweest en daar is het uiteindelijk allemaal goed gekomen. Ik heb toen echt nieuwe vriendinnen gemaakt.'

Mulki Hassan Mohammed (35 jaar, afgestudeerd in 1998, projectleider binnen de GGD, afkomstig uit Somalië): 'Ik was pas ruim een jaar in Nederland toen ik in 1994 op de HBO-V kwam. Ik heb de eerste twee jaar op de op-

Foto: Mathilde Bos



Ebru Bozkurt

leiding nodig gehad om de wereld opnieuw te begrijpen. Ik heb die tijd gebruikt om te observeren, te observeren en nog eens te observeren. Van nature ben ik een heel levendig iemand die veel praat, maar daar was toen geen ruimte voor. Ik wilde eerst weten hoe mensen met elkaar omgingen, wat ze bedoelden als ze met elkaar in gesprek waren. En ik moest werkelijk keihard studeren. Omdat ik nog niet begreep hoe het allemaal in elkaar zat, leerde ik alles uit mijn hoofd...het was een heel bijzondere tijd.'

Wat mij als docent opvalt is, dat allochtone studenten zich vaak bescheiden opstellen en daardoor de aansluiting missen in het informele studentencircuit. Alle studenten zijn bij aanvang van de opleiding onzeker en moeten aansluiting zien te vinden bij anderen. Ze zoeken dan vooral naar medestudenten waarin ze zich herkennen. De allochtone studenten zoeken dan óf elkaar op, óf ze blijven alleen. Zeker bij studenten die alleen blijven, wordt het moeilijk. Ze voelen zich eenzaam en missen ook informatie die wordt uitgewisseld buiten de lessen om. Juist wat er in de pauzes gebeurt, is vaak zo belangrijk, ook voor het studiesucces. Hoe is het Ebru en Mulki gelukt om de brug te slaan? Ebru: 'Ik vertel graag over mijn cultuur en mijn religie. Mijn Islamitische geloof is belangrijk voor me en ik wil er alles aan doen om vooroordelen weg te nemen. Ik krijg er liever vragen over dan dat mensen mij ontwijken en in vooroordelen blijven hangen. Ik ben veel in gesprek met anderen. Over mijn achtergrond maar ook over andere dingen hoor.'

Mulki: 'Voor mij kwam de omslag in het derde jaar. Ik werd toen een paar keer gevraagd om gastdocent/ervaringsdeskundige te zijn in

lessen over multiculturele zorg. Ineens kende ik mezelf weer terug. Ik voelde me in die docentenrol als een vis in het water, ik vond het fantastisch en de studenten hingen aan mijn lippen. Ik zag toen iets van de oude levendige Mulki terug, en besepte toen dat ik ook iets extra's te bieden heb.'

Om de allochtone zij-instromende student op weg te helpen, bieden we hen binnen de hbo-v een taalcoach aan. Dat is een - autochtone-medestudent/groepsgeenoot die hen terzijde kan staan. Deze samenwerking werpt vruchten af. Vanwege de hulp natuurlijk, maar ook omdat het - dreigend - isolement hierdoor wordt doorbroken (zie ook kader). Het aanboren van hun extra expertise, ook in de vaardighedslessen kan veel opleveren. Autochtone studenten merken dan dat ze best vragen mogen stellen over bijvoorbeeld de Islam en over culturele gewoontes rond voeding, feesten en ADL. De gesprekken hierover zijn vaak een verrijking voor beide partijen.

Wat kan een taalcoach in praktische zin voor een zij-instromer betekenen?

- Modules uitleggen. Wat moet er wanneer?
- Weekplanning maken.
- Woorden/begrippen uitleggen.
- Uittreksels nakijken en eventueel de eerste tijd laten kopiëren.
- Aantekeningen van colleges nakijken en ter beschikking stellen.
- Officiële verslagen nakijken voordat ze ingeleverd worden.
- Stof overhoren.

Elk coachduo maakt hierover zelf afspraken.

Niet iedereen heeft hetzelfde nodig.

■ Veel aan je hoofd

Allochtone studenten hebben vaak meer aan hun hoofd dan de gemiddelde autochtone student. Dit kan meespelen in de energie die beschikbaar is voor de studie.

Ebru: 'Je hebt zoveel rollen, je zit in zoveel werelden ook. Ik ben bijvoorbeeld de oudste uit het gezin. Ik wil graag een goed voorbeeld zijn voor mijn zusje en ik wil ook een goede dochter zijn. Mijn ouders zijn gelukkig als ik dat ook ben en als ik het goed doe op school. Dat is voor hen echt heel belangrijk dus is het dat voor mij ook. Ik ben de hoogst opgeleide uit mijn familie en dat wil ik echt waar maken. Ik wil niet falen. Op school heb ik natuurlijk de rol als medestudent, als groepswerker eigenlijk. In de vakanties pak ik de familierol op me. Ik kan mezelf niet in stukjes verdelen maar dat lijkt soms wel nodig, het is zovéél! Ik ga tijdens schoolperiodes niet naar familiebijeenkomsten, ik kan het er gewoon niet



Mulki Hassan Mohammed

bij hebben. Dat haal ik dan in de vakanties weer in. Ik voel me daarin soms wel tekort schieten, maar het kan gewoon niet anders.'

Mulki: 'Ik had die eerste jaren ook nog zorgen om mensen in mijn thuisland Somalië dat in oorlog was, dat was afschuwelijk. Ik heb lang in onzekerheid gezeten over familielieden maar probeerde toch steeds wel door te gaan met de studie. Dat was heel moeilijk. Je zit

dan in zo'n andere wereld dan de mensen om je heen. Ik wilde het er niet teveel over hebben maar het was er natuurlijk wél, al die spanning en onzekerheid. Ikzelf had gelukkig een verblijfsvergunning, maar andere vluchtelingenstudenten hebben die niet altijd, dat geeft ook enorme stress.'

Ebru: 'Sommigen van mijn Turkse vriendinnen beginnen aan een relatie tijdens hun studie en soms lijdt hun studie daaronder. Ik moet er eerlijk gezegd niet aan denken om er ook nog een relatie bij te hebben, ik heb er gewoon geen ruimte voor! Eerst de studie afmaken. Mijn ouders staan ook daarin achter me, ze begrijpen dat. Ik kan niet alles tegelijk, het is nu al veel en ik merk dat aan mijn slaap. Ik ben geen goede slaper en in de vakantie heb ik een week nodig voor ik tot rust ben gekomen en weer normaal kan slapen. De vakanties zijn voor mij eigenlijk te kort.'

■ **Drempels binnen de school**

Juist de eerste tijd lopen met name zij-instromers achterstand op, is mijn ervaring. Ze kunnen de weg niet vinden in de modules, hebben weinig contact met anderen en alles kost ook nog eens dubbel

Foto: Mathilde Bos



Ebru Bozkurt en Mathilde Bos

zoveel tijd. Wanneer ze eenmaal de eerste voldoendes hebben gehaald dan loopt het verder wel, lijkt het.

Mulki: 'Het duurde even voor ik het schoolsysteem door had. Ik was in Somalië gewend om in mijn eentje te studeren, hier moest ineens heel veel in groepjes gebeuren. De modules waren ook niet altijd even helder voor mij. Wat moest er nu wanneer gedaan worden? De multiple choice toetsen waren lastig, je moet een heel hoge taalbeheersing hebben om onderscheid te maken tussen de antwoorden. Bij toetsen met open vragen werd ik soms afgerekend op taalfouten. Dat vond ik niet eerlijk, taal is een instrument, het gaat om de inhoud. Geef studenten de ruimte en de tijd om rustig de taal te leren. En toets op inhoud, niet op taal!'

Ebru: 'Voor mij is het schoolsysteem eigenlijk ideaal. Ik ben iemand die graag samenwerkt en graag veel keuzes heeft. Dat heb ik in deze opleiding en dat vind ik heel fijn. Ik kan alleen niet goed rekenen, daar moet ik nog hard aan werken.' Het oefenen in de praktijklessen kan nog een extra probleem opleveren voor allochtone studenten, toch is hier met een beetje creativiteit vaak wel een mouw aan te passen. Een moslimstudente overlegde bijvoorbeeld eerst met de imam

of het akkoord was dat ze het injecteren zou gaan oefenen. Een ander wilde dat het bedgordijn dicht ging als ze haar hoofddoek afdeed om de haren te verzorgen. Haar uitleg - als ik mijn hoofddoek uitdoe voel ik me net zo bloot als wanneer ik mijn kleren uitdoe - was voor veel medestudenten een eye-opener.

■ **Drempels buitenschools**

Een stage vraagt het uiterste van elke student. De allochtone student heeft het echter vaak extra lastig. Hoe ervaren studenten dit zelf en hoe is het voor een werkbegeleider om hen te begeleiden? Mulki: 'Je moet jezelf alsmat bewijzen, bewijzen, bewijzen. Het kan heel lang duren voordat collega's je gewoon zien als een student, net als de anderen. Ik vind het niet kloppen eerlijk gezegd. Wij moeten ons steeds bewijzen. Kijk gewoon, zonder vooroordelen, naar wie de student is, en neem dat als startpunt. Net als bij iedereen!'

Ebru: 'Ik vind stagelopen heel erg leuk, maar wat voor mij echt lastig is, dat is het ontvangen van feedback. Ik doe ontzettend mijn best om alles goed te doen en ik ben ook best bang om te falen. Als ik dan feedback krijg dan schiet ik uit onzekerheid gelijk in de verdediging. Ik weet dat ik niet de enige allochtone student ben die daar moeite mee heeft, dat is echt weleens lastig. Mijn moeder wijst me er ook op en ik zie het ook bij mijn zusje. Zij begint zich ook gelijk te verdedigen als je iets op haar aanmerkt. 'Kijk, zo doe jij nu ook', zegt mijn moeder dan en ik weet dat ze gelijk heeft. Maar het is gewoon best lastig om dat af te leren.' Voor studenten met een andere culturele achtergrond is het dus niet altijd gemakkelijk, ze lopen vaak op hun tenen. De Nederlandse manier van begeleiden en feedback geven wordt vaak als erg direct ervaren. Het kan helpen om hen over de cultuur op de stageplaatsten te informeren. Onze manier van feedback geven is nogal bijzonder, maar ook de manier waarop we met onze agenda's omgaan en met de klok is voor sommige studenten die nog niet lang in Nederland zijn moeilijk in te voelen. Het boekje 'Doe maar gewoon' van Kaldenbach was voor mij als docent een eye-opener. Het helpt me om allochtone studenten te informeren over de Nederlandse culturele gevoeligheden. Werkbegeleiders die aansluiting zoeken kunnen het er ook moeilijk mee hebben, ik vroeg een werkbegeleider naar haar ervaringen met haar allochtone stagiaire. Karin de Jong (werkbegeleider en verpleegkundige binnen de GGz): 'Ik heb het ontzettend moeilijk gevonden

om mijn laatste student te begeleiden. Het was een intelligente jonge vrouw uit Irak, ze was heel gemotiveerd. Maar het ging gewoon niet, ze leek niet te begrijpen hoe communicatie werkt. En het lukte maar niet om daarover echt met elkaar in gesprek komen. We spraken letterlijk en figuurlijk verschillende talen. De patiënten voelden zich bijvoorbeeld snel door haar aangevallen. Misschien door de woordkeus, maar ik denk vooral door de toon waarop ze mensen aansprak. Binnen het team gebeurde eigenlijk hetzelfde, we begrepen elkaar in wezen niet en dat kán niet in de psychiatrie. Ik had echt met haar te doen want ze wilde zo ontzettend graag en deed zo haar best. Maar mijn feedback kwam niet over en werd in elk geval niet door haar geaccepteerd. Ik had ook het idee dat er dingen thuis speelden. Ze had een man en twee zoontjes maar ze wilde over eventuele problemen niets kwijt. Maar het gebeurde wel steeds, dat ze een afspraak niet kon nakomen door problemen thuis. Omdat ze er inhoudelijk niets over wilde zeggen, wilde ik dat op een gegeven moment ook niet meer horen als oorzaak voor het niet nakomen van afspraken. Zo wil ik eigenlijk niet met mensen omgaan. Toen het helder werd dat ze zo de stage niet zou halen werd de stress eigenlijk alleen nog maar groter. Niet leuk voor haar, maar ook niet voor mij. Op een gegeven moment was ik het echt zat.'

Ik heb de indruk dat de allochtone student zich vaak erg wil bewijzen en vooral wil laten zien wat er allemaal goed gaat. Terwijl de begeleider vooral wil horen wat de student wil leren en wat er allemaal nog niet lukt. Dat kan voor veel verwarring zorgen. Beiden doen erg hun best maar er is geen gemeenschappelijkheid. Bij Ebru kwam de feedback pas binnen tijdens een tussenevaluatie: 'Toen mijn begeleider me vertelde dat ik het zo niet zou halen, toen lukte het me om de knop om te zetten en er ook echt voor te gaan. Ik wist eigenlijk wel wat ze misten, maar ik had het weg gestopt uit onzekerheid en angst om te falen. Toen ik mijn leerproces eenmaal echt aanpakte kreeg ik minder stress. Daarna liep het als een trein.' Karin: 'Jammer genoeg kon de stagiaire uiteindelijk niets met de feedback en de stage is met een onvoldoende afgerond. Ze is huilend vertrokken. Ik heb haar gevraagd om nog een keer terug te komen om afscheid te nemen maar dat heeft ze nooit gedaan. Zelfs het beoordelingsformulier is ze nooit om komen halen. Het voelt heel onaf.'

■ Extra deskundigheid

Als allochtone studenten de opleiding eenmaal achter de rug hebben, kunnen ze vaak veel betekenen in de praktijk. Ze hebben een extra deskundigheid. Mulki: 'Ik heb mijn afstudeerscriptie geschreven over de toegankelijkheid van de zorg voor allochtone ouderen. Na mijn diplomering heb ik jaren in een asielzoekerscentrum gewerkt. Ik kon mensen door mijn achtergrond beter begrijpen en ze accepteerden eerder iets van mij, dan van een autochtone collega. Daarbij ben ik politiek actief geworden. Ik ben secretaris van de PvdA-afdeling in Den Haag en lid van de landelijke stuurgroep multi-etnisch vrouwenoverleg. Inmiddels ben ik projectleider van het project tegen vrouwelijke genitale verminking in den Haag. Dat gaat uit van VWS en is binnen de GGD. Ik heb uiteindelijk de deskundigheden van mezelf als verpleegkundige én als Somalische heel goed bij elkaar gebracht. Ebru: 'Ik kon in de thuiszorgstage al iets extra's betekenen voor allochtone patiënten, zij vertrouwden me eerder. Na mijn diplomering lijkt het me mooi om bijvoorbeeld als schoolverpleegkundige te gaan werken en dan ook iets bij te dragen aan de opvoeding van kinderen en jongeren van allochtone afkomst.'

■ Conclusies en aanbevelingen

| Onderinstroom |
|---|
| Werf actief op vooropleidingen, liefst met allochtone studenten die de opleiding al doen. |
| Zij-instroom |
| Reken de student niet af op de taal maar op de inhoud. |
| Koppel de student aan een taalcoach, in elk geval het eerste jaar. |
| Informeer de student over Nederlandse gewoonten. |
| Beide |
| Motiveer de student om mee te doen met de kennismakingsdagen en/of het kamp. |
| Bespreek - culturele - gevoeligheden en motiveer de student om over de schroom rond bijvoorbeeld het wassen, heen te stappen. |
| Maak al tijdens de opleiding gebruik van de extra deskundigheid. |
| Heb begrip voor aspecten van het leven die ook energie vragen en hou hierover contact. |
| Ondersteun de student bij het mogen leren, help bij het omgaan met feedback, oefen dit eventueel. |
| Wees concreet in wat je verwacht van de student. |
| Wees alert op eigen vooroordelen en laat die niet tussen jullie in komen staan. |

De gezondheidszorg heeft behoefte aan allochtone zorgverleners op alle niveaus. Zeker op niveau vijf blijkt het voor deze studenten lastig om de drempels daadwerkelijk te slechten. Met een beetje extra inspanning vanuit de opleiding lijkt de instroom en de kans op studieresucces bij deze groep aanzienlijk toe te kunnen nemen.

Karin de Jong heet in werkelijkheid anders.
Bos, M. Gekleurd als het Nederlands elftal. Verpleegkunde Nieuws 22 mei, 1997.
Kaldenbach, H. Doe maar gewoon. Prometheus, 2003.

* **Mathilde Bos** is verpleegkundige en docent aan de Hogeschool Utrecht.